

**KLÍČ KE CVIČENÍM
Z PRACOVNÍHO SEŠITU
DĚJEPIS 6
(3. vydání)**

nakladatelství Nová škola – DUHA

PRACOVNÍ SEŠIT DĚJEPIS 6 – KLÍČ K CVIČENÍM

strana 4

- Historie je věda, která zkoumá dějiny **lidstva**, tedy **minulost**. Minulost poznáváme z historických **pramenů**, které dělíme na **psané** (např. listiny) a **hmotné** (např. nádoby). Hmotné prameny shromažďujeme a vystavujeme v **muzeích a galeriích**, písemné uchováváme v **archivech**.
- a) 1. Brno, 2. muzea, 3. archivy, 4. historie, 5. galerie, 6. dějiny; *tajenka*: Burian. b) Spolupracoval s Josefem Augustou.
- a).
- 33 – 1. století; 476 – 5. století; 935 – 10. století; 1492 – 15. století; 1789 – 18. století; 1805 – 19. století.
- A. a) 1781 – 18. století – 4 – D; b) 1526 – 16. století – 6 – A; c) 863 – 9. století – 2 – R; d) 1212 – 5 – W; e) 1620 – 17. století – 3 – I; f) 1945 – 20. století – 1 – N; *tajenka*: Darwin. B. Byl zakladatelem evoluční biologie.
- a) 146 př. n. l. – 73 př. n. l. – 395 n. l.; b) 73 př. n. l. – 146 n. l. – 395 n. l.; c) 395 př. n. l. – 146 př. n. l. – 73 př. n. l.; d) 395 př. n. l. – 146 př. n. l. – 73 n. l.; *správně uspořádané*: b), c), d).

strana 5

- Dějiny lidstva dělíme na 5 základních dějinných úseků: 1) **pravěk**, 2) **starověk**, 3) **středověk**, 4) **novověk** a 5) **moderní dějiny**. Na území České republiky neproběhlo období **starověku**. První přímí předchůdci člověka se objevili v geologickém období zvaném **čtvrtohory**.
- a) pravěk – 3; b) starověk – 1; c) středověk – 4; d) novověk – 5; e) moderní dějiny – 2.
- a) 1. středověk, 2. čtvrtohory, 3. kalendář, 4. historie, 5. trilobit, 6. pravěk, 7. pět, 8. Ježíš Kristus; *tajenka*: starověk. b) Např.: Na našem území nevystřídaly pravěk státy, kde bylo používáno vzniklé písmo, ale z pravěkých slovanských hradišť či na „zelené louce“ se postupně rodila města; stát vznikl později, sjednocováním různých rodových území pod vládu jednoho mocného rodu – panovnického (dynastie).

strana 6

- Pravěk začal v době, kdy se objevili první přímí **předchůdci současného člověka** a skončil vznikem **písmo** a prvních **států**. Během pravěku se vystřídaly **čtyři** doby **ledové**, mezi nimi probíhaly teplejší doby **meziledové**. Pravěk dělíme na dobu **kamennou**, **bronzovou** a **železnou** podle materiálu, ze kterého lidé **vyráběli své nástroje**.
- pravěk – 1. **doba kamenná** A. **starší doba kamenná**, B. **střední doba kamenná**, C. **mladší doba kamenná**, D. **pozdí doba kamenná**; 2. **doba bronzová**; 3. **doba železná**.
1. ne, 2. ne, 3. ano, 4. ne, 5. ano, 6. ne, 7. ne, 8. ano; *tajenka*: paleolit – **starší doba kamenná**.
- sekáč** – kamenný nástroj, **tlupa** – skupina pravěkých lidí, **pěstní klín** – univerzální kamenný nástroj, **jeskyně** – skalní prostory obývané člověkem v pravěku, **mamut** – vyhynulé velké zvíře – savec podobný slonu, **oštěp** – nástroj určený k lovu či jako zbraň člověka rozumného, **luk**, **šíp** – nástroje zhotovené a užívané člověkem současného typu k lovu.

strana 7

- člověk zručný** – latinské označení: **Homo habilis**; obývané světadíly: **Afrika**; nástroje: **sekáč**; obživa: **sběr rostlin a plodů, nelovil**; **člověk vzpřímený** – latinské označení: **Homo erectus**, obývané světadíly: **Afrika, Evropa, Asie**; nástroje: **pěstní klín**; obživa: **sběr a lov**; oheň: **pouze udržoval, ale neuměl rozdělat**; řeč: **posunky**; **člověk rozumný** – objevil se asi před: **300 000 lety**, latinské označení: **Homo sapiens**, obývané světadíly: **Afrika, Evropa, Asie, Austrálie**, nástroje: **kamenné a dřevěné oštěpy, nože, škrabadla**; obživa: **sběr, lov velkých zvířat**; oheň: **udržoval i rozdělával**, řeč: **jednoduchá řeč**; **člověk současného typu** – objevil se asi před: **40 000 lety**; latinské označení: **Homo sapiens sapiens**; obývané světadíly: **všechny**; nástroje: **luk a šíp, čepele, hroty šípů, rydla, škrabadla vsazená do rukojetí**; obživa: **sběr a lov**; žil: oheň: **udržoval i rozdělával**; řeč: **rozvinutá řeč**.
- a) a) Věstonická venuše; b) člověk zručný (*Homo habilis*); b) Podle místa nálezu (Dolní Věstonice). c) Např.: Petřkovičská venuše nebo také Landecká venuše či Červená venuše (nalezena na vrchu Landek v Ostravě), Moravská venuše, Willendorfská venuše, venuše z Hohle Fels, venuše z Lespugue.

strana 8

1. rozumný, 2. pes, 3. šaman, 4. venuše, 5. rod, 6. jeskyně, 7. Afrika, 8. mamut, 9. sekáč, 10. tlupa, 11. Věstonice, 12. paleolit; *tajenka*: neandertálci.
1. pěstní klín – b); 2. oštěp s hrotem – c); 3. luky – d); 4. sekáč – a).
- a) 1. ano, 2. ano, 3. ne, 4. ne, 5. ne, 6. ne, 7. ano, 8. ne, 9. ne, 10. ano, 11. ano; *tajenka*: Eduard Štroch. b) Např.: Lovci mamutů, Osada Havranů, Hrdina Nik, Volání rodu.

strana 9

1. Kolem roku 10 000 př. n. l. skončila poslední **doba ledová**. Oteplilo se a objevily se smíšené **lesy**. Velké druhy zvířat (např. **mamuti** a srstnatí **nosorožci**) vyhynuly. Lesy byly plné zvěře, proto lidé nemuseli putovat za zvířaty a **usadili** se. Základním zdrojem obživy se stalo **zemědělství**, lidé začali pěstovat rostliny a chovat **zvířata**. Lidé postupně vypěstovali **vic**, než potřebovali, proto se někteří začali věnovat **řemeslu**. Mezi dvě nejstarší řemesla patří **tkalcovství** a **hrnčířství**. V mladší době kamenné žili lidé v **rodech**, v jejichž čele stál rodový **stařešina**.
2. a) P, b) Ů, c) L, d) M, e) Ě, f) S, g) Í, h) C, i) E; *tajenka*: půlměsíce.
3. 1. odražení čepelí; 2. vrtání; 3. rozdělování ohně; 4. výroba nádoby na hrnčířském kruhu (hrnčířství); 5. zemědělství.
4. **a)–b)** Stáli jedli plody a části rostlin, které nasbírali a maso z ulovených zvířat. Lovili se jeleni, zajíci, bobři, pratuři, divocí koně a jistě také drobná lesní zvěř, jako například kuny. O rybolovu moc dokladů nemáme, vzhledem k blízkosti vodních toků i vesnic ho však lze předpokládat. Podle paleobotanických nálezů se sbíraly jablka, třešně, bukvice, kotvice, ořechy, lesní plody, a také kořeny, listy a semena různých dalších rostlin. Pěstovali a zpracovávali: pšenici dvouzrnka, méně pak proso a ječmen. Ani luštěniny nechyběly na jejich jídelníčku, hrách a čočka byly vítaným doplněním neolitické kuchyně. Pěstoval se již také len, jehož semena poskytovala olej. Na saláty a zelené kaše byly sbírány a sklizeny natě a listy kopřivy, merlíku, pampelišky, kozlíku, polníčku, řeřichy, šťovíku, plané majoránky, sedmikrásky, řebříčku a dalších planě rostoucích rostlin. Od neolitu byly zušlechťovány dříve plané jabloně, třešně, trnky a slivoně. I naše běžná kořenová zelenina, mrkev, petržel a pastinák, byla pěstována či planě rostoucí sbírána. Ovšem patrně se z ní nejedly kořeny, jako je tomu dnes, ale pouze natě. Jako ochucovadla sloužil např.: med od divokých včel (byl sbírán již od paleolitu), se solí z přímořských oblastí se od neolitu obchodovalo a koření, jako je kmín, řeřicha, planá majoránka, máta či merlík u nás rostlo běžně. Chovali a jedli hlavně tura, ovce a kozy a později také prasata. Dále jedli ptačí vejce. *Pitný režim*: Lidé mohli využívat vodu z pramenů a studánek, pro kterou ovšem bylo nutno neustále chodit. Proto již v průběhu neolitu začali na svých sídlištích budovat studny a využívat zásob spodní vody. Je také doloženo, že byla využívána i zřídla teplé a horké vody i prameny s přítomností plynů.

strana 10

1. V pozdní době kamenné začal člověk převážet těžké náklady na prvních **vozech** s plnými **koly**. K jejich tažení užíval **voly**. K výrobě nádob začal používat **hrnčířský kruh**. K výrobě nástrojů, zbraní a ozdob začali lidé používat první kov – **měď**, jejíž nevýhodou byla **měkčnost**. Při práci na poli začali používat dřevěné **oradlo** tažené **dobytkem**. V pozdní době kamenné se společnost začala pomalu rozdělovat podle **majetku** a společenského **postavení**.
2. 1. měď, 2. polozemnice, 3. archeologie, 4. oradlo, 5. kolo, 6. hradiště, 7. domestikace, 8. příkopy; *tajenka*: megality; náboženským.
3. 1. hrnčířský kruh, 2. tavení a odlévání mědi, 3. dřevěné oradlo tažené dobyt看kem.
4. vůz A. – vůz s plnými koly; v pozdní době kamenné ještě lidé neznali loukoťové kolo.

strana 11

1. Bronz je slitina **mědi** a **cínu**. Ve srovnání s mědí je **tvrdší**. Protože se tyto kovy většinou **nenacházejí** na jednom místě, rozvíjel se **dálkový obchod**. S výrobou bronzu souvisejí nová řemesla: **kovolitectví** a **kovotepectví**. Dalším novým řemeslem bylo **kolářství**, které umožnilo vznik **loukoťového kola**. Rody se spojovaly v **kmeny**, v jejich čele stál **náčelník**, který spolu s **družinou** bojovníků chránil svůj kmen. Lidé věřili v přírodní **božstva** a přinášeli jim **oběti**. Opevněná hradiště se stávala centry **obchodu** a **řemesel**.
2. 1. kovotepectví, 2. kolářství, 3. pravěk, 4. kmeny, 5. kovolitectví, 6. kněží, 7. hradiště, 8. mědi a cín, 9. náčelník; *tajenka*: popelnice; k ukládání popela zemřelých (obdobu dnešních uren).
3. 1. ano, 2. ne, 3. ne, 4. ano, 5. ano, 6. ne; *tajenka*: hřivny; platidlo.
4. a)–6; b)–4; c)–5; d)–3; e)–1; f)–2.

strana 12

1. Kolem roku 750 př. n. l. začali lidé ve střední Evropě používat nový kov – **železo**. Zhotovovali z něho **nástroje** a **zbraně**. Vznikla dvě nová řemesla: **kovářství** a **hutnictví**.
2. a) výheň, b) kovadlina, c) kleště, d) perličky.
3. Železo se získávalo ze železné rudy tavením. Lidé nejprve vyrobili dřevěné uhlí, rozdrtili železnou rudu, obojí smíchali a vložili do ohně, který hořel v jednoduché peci z jílu (zcela uzavřená), do které foukali kvůli lepšímu hoření vzduch pomocí měchu. Po několika hodinách se pec propíchně a začne z ní vytékat struska (nečistoty), pak se otevrou celá dvířka pece a ven se vykutálí „železná houba“. Ze železa se dělali meče, brnění, nářadí a železem se také platilo (hřivny).

1. Kolem roku 400 př. n. l. osídlili území České republiky **Keltové**. Příslušníci nejznámějšího kmene na území ČR se označovali **Bójové**. Podle nich dostala naše země název **Bohemia**. Keltové žili v **kmenech**, v jejichž čele stál **kmenový kníže** a velmoži. Oppida byla keltská **hradiště**. Byla centrem řemesla a **obchodu**. Keltové byli vynikající bojovníci i zruční **řemeslníci**. K jejich vynálezům patří např.: **výrobky z železa: kladivo, pilník, kleště, nůžky, řetězy, zavírací špendlík, zdokonalení hrnčířského kruhu** (tzv. rotační hrnčířský kruh).
2. 1. oppidum, 2. druidové, 3. hutník, 4. velmoži, 5. Bójové, 6. kovář, 7. duby; *tajenka*: duhovky.
3. Ze zlata, stříbra,
4. a) 1. ano, 2. ne, 3. ne, 4. ano, 5. ano, 6. ne; *tajenka*: Chetitě. b) Byli kněží, věštci, léčitelé, učenci.

strana 13

1. V 1. století př. n. l. opustila naše území většina **Keltů**. Místo nich sem přišly dva **germánské** kmeny. Tyto kmeny byly **zaostalejší** než Keltové. Ve 4. století začal velký pohyb obyvatel zvaný **stěhování národů**, který zapříčinili **Hunové** – kočovné kmeny z **Asie**. V Evropě vyvolali posun kmenů **z východu na západ**. Po roce 500 **germánské** kmeny z našeho území odešly. Začátkem 6. století k nám začali pronikat **Slované**.
2. 1. druidové, 2. Hunové, 3. zemědělství, 4. oppidum, 5. Markomani, 6. Kvádové, 7. Bohemia, 8. Asie, 9. Keltové, 10. Slované; *tajenka*: Dněpr, Visla.
3. **východní Slované** – Rusové, Ukrajinci; **západní Slované** – Češi, Poláci, Slováci, Lužičtí Srbové; **jižní Slované** – Srbové, Slovinci, Chorvati.
4. a) 1. ne, 2. ano, 3. ne, 4. ne, 5. ano; *tajenka*: Perun.
5. Osvobodil jaro z pout zimy. Oslavovali ho zapalováním ohňů a skládáním obětí.

strana 14

1. Starověk je období vzniku prvních civilizací; typické znaky: vznik prvních **státních** útvarů, vznik **písma** (k zaznamenání událostí), rozvoj **vzdělanosti**, zakládání prvních **měst** a vytvoření prvních **zákonů**. Nejstarší státy vznikaly v **Asii, Africe** a jižní **Evropě**. Rozděluje je na **staroorientální** a **antické**. Ve střední Evropě období starověku **neproběhlo**.
2. **staroorientální státy** – Afrika, Asie – u velkých řek – zemědělství – nižší vrstvy obyvatel; **antické státy** – jižní Evropa – u moří – zemědělství, řemeslo, obchod – otroci.
3. a) Čína, b) Indie, c) Egypt, d) Mezopotámie, e) Palestina, f) starověký Řím, g) Řecko, h) Fénicie.
4. Lidé potřebovali velké množství vody hlavně kvůli zemědělství, které bylo jejich hlavním zdrojem obživy.
1. Mezopotámie je oblast mezi řekami **Eufkrat** a **Tigris**, je součástí tzv. úrodného **půlměsíce**, kde vzniklo **zemědělství**. Na území Mezopotámie se utvářely první **státy** a vzniklo zde nejstarší známé **písmo**. Zemědělci vypěstovali **víc**, než spotřebovali, a tak se začali někteří lidé věnovat **řemeslu** a **obchodu**. V Mezopotámii byl dostatek **hlíny**, která se používala např. na výrobu **destiček**, na které se psalo stéblem z **rákosu**. Početnou vrstvou v Mezopotámii byli **otroci** – lidé bez jakýchkoli práv, byli majetkem jiného **člověka**. Nejčastěji se jimi stávali váleční **zajatci**.
2. Např.: zaznamenat si jakékoli důležité údaje (slovní či číselné), zapsat ústní lidovou slovesnost, vzájemně se informovat bez osobního styku.

strana 15

3. Shora: 6, zleva: 5, 2, 1, 3, 4.
4. 1. ano, 2. ne, 3. ano, 4. ne, 5. ne, 6. ano; *tajenka*: otroci.
5. **dostatek** – a) rákos, d) hlína; **dovoz** – b) kovy, c) dřevo, e) kámen.
6. a) 1. otroci, 2. obilí, 3. zemědělství, 4. cihly, 5. kanály, 6. Tigris, 7. záplavy, 8. Eufkrat, 9. obchodníci, 10. řemeslníci; *tajenka*: civilizace. b) Utvářely se tu první státy a vzniklo zde nejstarší známé písmo.

strana 16

1. Kolem roku 9000 př. n. l. se v Mezopotámii začalo rozvíjet **zemědělství**. Kolem roku 3500 př. n. l. přišel do Mezopotámie národ zvaný **Sumerové** a vytvořil zde první **městské státy**. Jejich centrem byla stupňovitá stavba zvaná **zikkurat**, na jejímž vrcholu stál **chrám**. Mezi městskými státy docházelo často k **bojům**, a tak rostl vliv vojevůdců, z nichž se stávali **panovníci**, kteří žili v královských **palácích**. Ty se staly centrem městských států. Kolem roku 2300 př. n. l. vznikla na území Mezopotámie první jednotná říše – **akkadská říše**. Tato říše se rozpadla v důsledku vpádu **horských** kmenů.
2. a)–5, b)–6, c)–2, d)–4, e)–7, f)–1, g)–3; *tajenka*: mozaiky.
3. 1. ne, 2. ne, 3. ano, 4. ano, 5. ano; *tajenka*: Akkad – hlavní město akkadské říše.
4. Kolem roku 1800 př. n. l. vznikly na území Mezopotámie dvě říše: na severu **Asýrie** a na jihu **Babylonie**. Roku 612 př. n. l. porazila Asyřany **Babylonie**. Významným panovníkem Babylonie byl Chammurapi, který nechal sepsat **zákoník** určující **tresty** za různá provinění. Král Nabukadnezar II. nechal postavit hradby a slavnou **Ištarinu** bránu. Babylonie se stala roku 539 př. n. l. součástí **perské říše**. V Mezopotámii vzniklo pravděpodobně nejstarší písmo, které se nazývá **klínové**. Rylo se do **hliněných destiček**.

5. Poškozený odplatí stejným způsobem tomu, který mu uškodil.

strana 17

1. zikkurat, 2. hlíněná destička s klínovým písmem, 3. Chamurapiho zákoník, 4. Ištarina brána.
7. a) zikkurat – stavba Sumerů; b) zničili Peršané – Asýrii zničili Babyloňané; c) připojení perské říše – Babylonie se stala součástí perské říše; d) hieroglyfy – egyptské písmo.
8. *na jihu Mezopotámie*: babylonská – Chamurapi – Nabukadnezar II. – Persie; *na severu Mezopotámie*: asyrská – Babylonie.
9. a)–4; b)–1; c)–2; d)–3.
10. 1. klínové, 2. Aššur, 3. Babylonie, 4. Chamurapiho, 5. zikkurat, 6. Ištarina, 7. Judska, 8. kanály, 9. Sumerové, 10. Jeruzalém, 11. Asýrie, 12. Tigris; *tajenka*: Nabukadnezar – např.: významný král Babylonie, byl velkým válečníkem, ke své říši připojil Judsko; nechal postavit babylonské hradby.

strana 18

1. Východní pobřeží Středozemního moře leží na křižovatce tří světadílů: **Afriky, Evropy a Asie**. Vznikly zde dva důležité územní celky: **Palestina a Fénicie**.
2. *shora*: Fénicie, Izrael, Judsko.
3. **a)** 1. Tóra – Palestina, 2. mořeplavci – Fénicie. **b)** Synagoga je židovská modlitebna; souvisí s obr. 1.
1. Fénicie se rozkládala na jihovýchodním pobřeží **Středozemního** moře. Někdy se jí také říká „**Červená země**“ podle barviva, které Fénicičané vyráběli z těl mořských **plžů**. Fénicičané byli vynikající **mořeplavci a obchodníci**. Na svých obchodních cestách zakládali města, nejznámější z nich bylo **Kartágo**, které porazili a zničili **Římané**. Fénicičané vytvořili první **hláskové písmo**.
2. 1. ne, 2. ano, 3. ne, 4. ano, 5. ano, 6. ano; *tajenka*: purpur – červené barvivo.

strana 19

1. Palestina se nacházela **jižně** od Fénicie. Kolem roku 1200 př. n. l. přicházeli do Palestiny **Hebrejové** (Židé). Kolem roku 1000 př. n. l. se hebrejské kmeny **sjednotily** a vytvořily království, jehož největší rozmach nastal za vlády krále **Šalomouna**. Po **Šalomounově** smrti se říše rozpadla na dvě části, na severu vzniklo království **Izrael**, které v 8. století dobyla Asýrie. Na jihu vzniklo **Judsko** s hlavním městem **Jeruzalémem**. Judsko v 6. století př. n. l. dobyl **babylonský** král Nabukadnezar II. V 1. století př. n. l. ovládli Palestinu **Římané**. Židé proti nim několikrát **povstali**, ale vždy byli **potlačeni**. Hebrejové věřili v jednoho **Boha**, jejich posvátnou knihou je **Tóra**. Na židovské náboženství později navázalo **křesťanství**.
2. 1. purpur, 2. Jahve, 3. Šalomoun, 4. Jeruzalém, 5. Judsko, 6. Tóra, 7. judaismus, 8. Fénicičané, 9. Babylonie; *tajenka*: Palestina.
3. 1. ano, 2. ne, 3. ne, 4. ano, 5. ne; *tajenka*: Verdi.
4. **b)** David – syn pastevce, zabil obra Goliáše, král sjednoceného Izraele, otec Šalomouna.

strana 20

1. Starověký Egypt vznikl v **Africe** v povodí řeky **Nil**. Tato řeka každoročně v červnu se **rozvodňovala** a přinášela s sebou úrodné **bahno**. Jediným zdrojem vláhy byly **záplavy**, proto staří Egyptané vybudovali systém **kanálů**. Většinu půdy vlastnil **panovník (faraon)**, který ji pronajímal **lidem**.
2. A. Dolní Egypt, B. Horní Egypt; a) Středozemní, b) Rudé; 1. Alexandrie, 2. Mennofer (Memfis), 3. Veset (Théby).
3. 1. pšenice, 2. réva vinná, 3. olivy, 4. fíky, 5. sezam.

strana 21

1. Nejmocnější osobou v Egyptě byl vládce zvaný **faraon**. Po něm měli nejvyšší postavení **kněží**, vojenští **velitelé** a vyšší **úředníci**. Do nižší vrstvy patřili **zemědělci, řemeslníci, obchodníci** a písaři. Nejhorší postavení měli **otroci**. Historikové dělí dějiny Egypta na období zvaná **Stará říše** a **Nová říše**. Původně vznikly při řece Nilu dva státy, na jihu **Horní Egypt** a na severu **Dolní Egypt**. Kolem roku 3000 př. n. l. spojil oba státy faraon **Horního Egypta**.
2. **a)** a)–5, b)–4, c)–8, d)–6, e)–3, f)–2, g)–1, h)–7. **b)** *Shora*: 1. **řádek** – f); 2. **řádek** – c), g), h); 3. **řádek** – a), b), e); 4. **řádek** – d).
3. 1. kněží, 2. faraon, 3. Nil, 4. záplav, 5. tkalcovství, 6. syn Slunce, 7. obchodník, 8. kobra, 9. Horní, 10. úředník, 11. otrok; *tajenka*: kanály a bahno – Zavlažovací kanály a úrodné bahno, které přinášel rozvodněný Nil, byly důležité pro zemědělství.

strana 22

1. Hlavním městem Staré říše byl **Mennofer (Memfis)**. Z tohoto období se dochovaly **pyramidy**, kamenné stavby ve tvaru **jehlanu**, které sloužily jako **hrobky**. První pyramidy byly **stupňovité**, nejznámější z nich je **Džóserova**

pyramida. Mladší pyramidy byly **hladké**, nejznámější z nich je **Cheopsova** pyramida v Gíze. Některé pyramidy střežila **sfinga**, socha s **lidskou** hlavou a **lvím** tělem.

2. a) 1. Sfinga, 2. pyramidy v Gíze, 3. Džóserova pyramida. b) Sloužily jako hrobky faraona.

3. 1. Memfis, 2. hrobka, 3. Džóserova, 4. sfinga, 5. Cheopsova, 6. Nil; *tajenka*: faraon.

4. Sílu panovníka.

1. Hlavním městem Nové říše byl **Veset (Théby)**. Egypt vedl **dobyvačné** války, díky nimž rozšířil své **území** a rostl počet **otroků** z řad válečných **zajatců**. Významný panovník byl **Ramesse II.** Faraoni budovali místo pyramid **skalní hrobky** v Údolí králů. Stavěli také **chrámy**, z nichž nejznámější jsou v Karnaku a Luxoru. Před chrámy stával **obelisk**, sloup se jménem panovníka, který dal chrám postavit. Jednou z příčin úpadku Egypta byl nezáměr o měď v době **železné**. Egypt postupně dobyli **Asyřané** a **Peršané**. K jeho opětovnému rozvoji došlo za vlády Alexandra **Makedonského**, který založil nové hlavní město Alexandrii. Poslední egyptskou panovnicí byla **Kleopatra VII.** Poté se stal Egypt součástí **římské říše**.

strana 23

2. 1. obelisk, 2. Tutanchamon, 3. Alexandrie, 4. faraon, 5. Ramesse; *tajenka*: Luxor; chrámy.

3. *Stará říše* – Mennofer (Memfis) – Džóser, Chufu (Cheops) – pyramidy; *Nová říše* – Veset (Théby) – Ramesse II. – skalní hrobky.

4. Egyptské písmo se nazývá **hieroglyfy**. Egyptané zpočátku ryli texty do **kamene**, později psali na **papyrus**. Vynikali v několika vědních oborech, např. v **lékařství**, **matematice**, **geometrii** a **astronomii**. Uctívali více **bohů**. Těla zemřelých Egyptané **mumifikovali**.

5. 1. pyramidy v Gíze, 2. skalní hroby (Údolí králů), 3. mumie, 4. obelisk, 5. Tutanchamonova posmrtná maska, 6. Rosettská deska, 7. hieroglyfy, 8. sarkofág.

strana 24

1. Starověká Indie vznikla na poloostrově **Přední Indie** v **Asii**. První městské státy zde vznikaly kolem roku 2500 př. n. l. v povodí řek **Indus** a **Ganga**. Tyto řeky v období **záplav** přinášely **úrodné bahno**. Po odchodu Makedonců vznikla jednotná Indie. Jejím významným panovníkem byl **Ašóka**. Vyznával **buddhismus**, proto odmítal vést **války**. Po jeho smrti došlo k postupnému **úpadku** země, který v 6. století n. l. dokonal vpád kočovného kmene **Hunů**. Ve starověké Indii byla rozšířena dvě náboženství: **buddhismus** a **hinduismus**. Indové pro zápis čísel začali používat číslice, kterým říkáme **arabské**, protože je do Evropy rozšířili **arabští** obchodníci.

2. 1. buddhismus, 2. Ganga, 3. hinduismus, 4. Indus, 5. Ašóka, 6. Arabové, 7. převtělování; *tajenka*: sanskrit – spisovný jazyk staroindické literatury a vědy, také bohoslužebný jazyk; nyní mrtvý indoárijský jazyk.

1. Starověká Čína vznikla ve **východní Asii** v povodí řek Jang-c'-t'-iang (česky **Modrá** řeka) a Chuang-che (česky **Žlutá** řeka). Kolem roku 1500 př. n. l. zde vznikly první **státy**, které spolu vzájemně soupeřily. Roku 221 př. n. l. Čínu sjednotil **císař Čchin**, podle něhož se Čína jmenuje. Na **severu** země byla na její ochranu postavena **Velká čínská zeď**. Nejdůležitější zemědělskou plodinou byla **rýže**. Číňané udržovali obchodní styky s **Evropou**, k čemuž sloužila tzv. **hedvábná** stezka. K významným čínským vynálezům patří např.: **papír**, **knih tisk**, **střelný prach**, **brýle**, **postup výroby hedvábí a porcelánu**, **kompas**, **sluneční a vodní hodiny**, **koňský postroj**. Číňané dodnes používají **znakové** písmo.

2. 1. bourec morušový, 2. kompas, 3. Velká čínská zeď, 4. terakotová armáda.

strana 25

1. 1. znakové – Čína, 2. hláskové – Fénicie, 3. klínové – Mezopotámie, 4. hieroglyfy – Egypt.

2. a) Indie – Indus, Ganga; b) Egypt – Nil; c) Čína – Chuang-che a Jang-c'-t'-iang (Žlutá řeka a Modrá řeka); d) Mezopotámie – Eufrat, Tigris.

3. 1. soška Buddhy – Indie, 2. Sfinga – Egypt, 3. Ištárina brána – Mezopotámie (Babylonie), 4. Velká čínská zeď – Čína.

strana 26

1. K území starověkého Řecka náleželo dnešní **Řecko** i západní pobřeží **Malé Asie** (dnešní **Turecko**). Vnitrozemí Řecka je převážně **hornaté**. K získání půdy bylo třeba vykácet **lesy**. Získané dřevo se použilo na stavbu **lodí**. Řekové se zabývali zemědělstvím, zdrojem obživy v přímořských oblastech byl **rybolov**. Podnikali také **dálkové obchodní plavby**.

2. a) bronz – 2; b) zlato – 3; c) železo – 1; d) měď – 4.

3. 1. kompas, 2. víno, 3. úředníci, 4. Egejské, 5. papyrus, 6. Malá Asie, 7. Kréta, 8. olivy, 9. Balkánský, 10. mramor; *tajenka*: mořeplavba.

4. 1. Egejské moře, 2. Balkánský poloostrov, 3. Malá Asie, 4. Peloponéský poloostrov, 5. Jónské moře, 6. Kréta, 7. Středozevní moře

strana 28

1. Jihovýchodně od pevninského Řecka se nachází ostrov **Kréta**, kde kolem roku 2000 př. n. l. vznikla nejstarší známá civilizace v Evropě – **minojská** civilizace. Ostrov se nachází na křižovatce **obchodních** cest. Obyvatelé zakládali na ostrově města s nádhernými **paláci**, největší byl postaven ve městě **Knóssos**. Minojci byli zdatní **mořeplavci** a **obchodníci**. Kolem roku 1450 př. n. l. **minojská** civilizace zanikla. Příčinou byl zřejmě výbuch **sopky** a následně vpád jednoho z řeckých kmenů – **Achájů**.
2. a)–3, b)–2, c)–6, d)–5, e)–7, f)–4, g)–1.
3. a)–2, b)–6, c)–3, d)–5, e)–4, f)–1; *tajenka*: Ikaros.
4. Ariadna.

strana 28

1. Kolem roku 2000 př. n. l. pronikly na území dnešního Řecka první řecké kmeny – **Achájové**. Zakládali města s opevněnými **hradbami**. Největším městem byly **Mykény**, podle nich se tato civilizace nazývá **mykénská**. K zániku **mykénské** civilizace přispělo soupeření a válčení **palácových center** a vpád **mořských** národů. Poté sem přišly řecké kmeny – **Dórové**. Kolem roku 1100 př. n. l. **mykénská** civilizace zanikla, na území Řecka nastala doba **úpadku** trvající čtyři století.
2. 1. ano, 2. ano, 3. ne, 4. ne, 5. ano, 6. ne. *tajenka*: kyklop.
1. Z období po zániku mykénské civilizace nemáme dostatek písemných zpráv, proto ho nazýváme **temné** období. Dozvídáme se o něm z bájí, které se staly základem eposů **Ilias** a **Odyssea**. Tyto eposy líčí události spojené s obléháním města **Troje** a návratem krále **Odyssea** z války. Za autora eposů považovali Řekové básníka **Homéra**. Starověcí Řekové věřili **ve více** bohů, kteří vypadali jako **lidé**. Nejvyšším bohem byl **Zeus**. Řekové stavěli **chrámy**, kam přinášeli bohům **oběti**.
2. A. a)–3, b)–6, c)–5, d)–2, e)–7, f)–4, g)–1; *tajenka*: Achilles.

strana 29

- B.** na patě, **C.** Odysseus (ithacký král).
3. a) 1. Ilias, 2. Achájové, 3. Olymp, 4. Afrodita, 5. Zeus, 6. Homér, 7. Héra, 8. Athéna, 9. Poseidon; *tajenka*: Schliemann; objevil Troju. b) Nebyla taková, jak ji Homér popsals.
 4. a) marná, zbytečná a těžká, bezvýsledná; b) dar, který přináší místo užitku obtíže či škodu, zhoubný.
 1. Kolem roku 800 př. n. l. začaly v Řecku vznikat **městské** státy. Jednotlivé **městské** státy na sobě byly **nezávislé**. Nejznámějšími se staly **Sparta** a **Athény**. Obyvatelé se dělili na 3 skupiny: plnoprávní (rodilí **Řekové**), neplnoprávní (**cizinci** a **ženy**) a nesvobodní (**otroci** a **otrokyně**). Plnoprávní občané měli právo **volit** a vykonávat funkce ve státní **správě**. Neplnoprávní občané **nemohli** volit a zastávat funkce ve státní správě. Otroci byli považováni jen za **majetek** svého pána.
 2. *práva* – ochrana majetku, vlastnictví půdy, volit a být volen; *povinnosti* – placení daní, služba ve vojsku.
 3. V archaickém období **stoupl** počet obyvatel. Země všechny neuživila, a proto Řekové zakládali nové osady – tzv. **kolonie**, které byly **samostatnými** státy. Do Řecka se z nich dováželo hlavně levné **obilí**, takže se ho řeckým zemědělčům **nevyplácelo** pěstovat. Místo obilí pěstovali hlavně **olivy** a **víno**, na jejichž první úrodu museli čekat několik let. Proto někteří **drobní** zemědělci upadli do **dlužního** otroctví.

strana 30

4. 1. ne, 2. ano, 3. ne, 4. ne, 5. ne; *tajenka*: polis.
5. a) 1. Athény, 2. Héra, 3. cizinci, 4. Ilias, 5. Sparta, 6. kolonizace, 7. Knóssos, 8. Homér, 9. Achájové, 10. otroci, 11. obilí, 12. Odyssea; *tajenka*: aristokracie. b) bohatí, urození.
1. Městský stát Athény ležel na poloostrově **Attika**. Náboženským střediskem Athén byl pahorek **Akropolis**. Od roku 510 př. n. l. začal v Athénách vznikat **demokratický** způsob řízení státu. Svobodní občané nejprve zvolili na **lidovém** shromáždění **úředníky**, kteří vytvořili **zákony**. Svobodní občané poté **hlasovali** o jejich přijetí. Athénská demokracie platila pouze pro **svobodné** občany – muže, neplatila tedy pro **cizince**, **ženy** a otroky.
2. a)–3, b)–1, c)–5, d)–2, e)–4, f)–6.

strana 31

3. Odyssea, Akropolis, kolonizace, Athény, Sparta, demokracie, Zeus, Knóssos, Homér, olivy, Minotaurus, Perikles, otroci, Kréta, víno, Ilias, Solon, Olymp.
4. V čele Athén stáli zpočátku tři vysocí **úředníci**. Zprvu jimi mohli být jen **urození** lidé, protože úředníci **nebyli** placení. Nejznámějšími úředníky byli **Solon** a **Perikles**. V Athénách chodili do školy všichni **chlapani** z rodin **svobodných** athénských občanů. Solon se proslavil **zrušením** dlužního otroctví. Důvodem bylo zachování bojeschopnosti **armády**, protože v něm mohli sloužit pouze **svobodní** muži, nikoli **otroci**. Solon dále rozdělil svobodné občany do čtyř **majetkových** tříd. Podle výše majetku se určovalo, jaká mohou zastávat **úřednická** místa

a jaké bude jejich zařazení ve **vojsku**. Každý voják si totiž sám pořizoval **zbroj**. Athénská demokracie dosáhla svého vrcholu za **Za Perikla**.

1. Zeus, 2. Balkánský, 3. Kréta, 4. aristokracie, 5. Achájové, 6. Solon, 7. Akropolis, 8. vláda lidu, 9. kolonizace; *tajenka*: zbroj, sova; bohyně Athéna.
6. Starověké olympijské hry založil Herakles, novodobé – Pierre de Coubertin.
7. Zeus.
8. Byly přímořským státem. Např.: Athénané se mohly věnovat mořskému rybolovu, dálkovému obchodu po moři, tedy obchodu se středomořskými státy či osadami, mohli také kolonizovat další přímořské oblasti.

strana 32

1. Městský stát Sparta ležel na **Peloponésém** poloostrově. Původní obyvatelé si podmanili **Dórové** a udělali z nich své **otroky**. Aby si nad nimi tuto nadvládu udrželi, museli mít dobře vycvičenou **armádu**. Svobodní Spartané měli **zakázáno** pracovat. Stát jim přidělil půdu s **otroky**, kteří ji obdělávali. Sami Spartané trávili všechnen čas výcvikem a přípravou na **válku**, Sparta proto byla nejsilnější **městský** stát. Věda i umění se ve Spartě nerozvíjely.
2. *Sparta* – Peloponés, pozemní armáda, Dórové zotročili původní obyvatelé, tvrdá výchova; *Athény* – Attika, rozvoj vědy, Solon, rozvoj umění, skvělé loďstvo, demokracie, Perikles, Akropolis.
1. Řecká města v Malé Asii ovládli **Peršané**. Řecké povstání proti **Peršanům** bylo **potlačeno**. Roku 490 př. n. l. se vylodili Peršané u obce **Marathon** nedaleko Athén. Kvůli náboženským **svátkům** dorazili **Spartané** na pomoc Athénanům pozdě. V bitvě u Marathonu zvítězili **Řekové**. V roce 480 př. n. l. v bitvě u **Thermopyl** byli Řekové v čele **se spartským králem** poraženi a Peršané vyplnili **Athény**. V **námořní** bitvě u **Salaminy** zvítězili **Řekové**, protože měli **menší** lépe ovladatelné lodě. Roku 449 př. n. l. byl uzavřen mír. Peršané se nesměli objevit v **Egejském** moři a řeckým městům v Malé Asii **byla** zaručena nezávislost.
2. 1. ano, 2. ne, 3. ne, 4. ano, 5. ne, 6. ano, 7. ano, 8. ano; *tajenka*: Leonidas; hrdinným odporem proti mnohonásobné perské přesile v bitvě u Thermopyl, kde padl.

strana 33

3. a) Salamina, b) Thermopyly, c) Dareios I., d) Leonidas, e) Marathon. *Řekové vyhráli u*: Marathonu a Salaminy. *b) perský vládce* – Dareios I.; *spartský vládce* – Leonidas.
4. 1. polis, 2. demokracie, 3. Dórové, 4. Sparta, 5. Marathon, 6. Dareios, 7. Salamina, 8. Thermopyl, 9. Athény; *tajenka*: Parthenon; bohyně Athéně.
1. Po řecko-perských válkách se nejbohatším městským státem staly **Athény**. V jejich čele stál **Perikles**, který prosadil, aby úředníci dostávali **plat**. Chtěl totiž, aby se úředníky mohli stát i **chudí** občané. Na **Akropoli** (pahorku nad Athénami) nechal postavit chrám **Parthenon** k počtě bohyně **Athény**. Kvůli ochraně města nechal vybudovat **hradby**. Finance na stavby získávali Athénané částečně z pokladny **Athénské** **námořního** spolku, což se ostatním členům spolku **nelíbilo**.
2. 1–e), 2–f), 3–b), 4–d), 5–a), 6–c), 7–j), 8–i), 9–h), 10–l), 11–g), 12–k).

strana 34

1. Po řecko-perských válkách byly v Řecku dvě vojenské velmoci: **Sparta** (nejlepší pozemní vojsko) a **Athény** (nejlepší **loďstvo**). Soupeření o moc ukončila **peloponéská** válka, která skončila vítězstvím **Sparty**. Athény musely strhnout **hradby**, zničit **loďstvo** a rozpustit **athénský námořní** spolek. Peloponéská válka vedla k **oslabení** Řecka.
2. a) 1. Afrodita, 2. Parthenon, 3. Perikles, 4. jezdcí, 5. Akropolis, 6. minojská, 7. peloponéská; *tajenka*: Feidiás. *b)* Např.: socha Athény Parthenos v chrámu Parthenonu, kde byla jeho socha umístěna; v Olympii vytvořil své nejslavnější dílo: Dia Olympského, který byl považován za jeden ze sedmi divů světa; měl velký vliv na obnovu Akropole; socha Apollona Parnopia (na Akropolis), sousoší s Anakreontem, sochy: Athéna Promachos, Athéna Lémnia.
3. Perikles.
1. Sporů mezi Spartou a Athénami využila **Makedonie**, království **severně** od Řecka. K jejímu rozkvětu došlo za krále **Filipa II.**, který roku 338 př. n. l. porazil spojená **řecká** vojska v bitvě u Chaironeie. Po smrti Filipa II. nastoupil na trůn jeho syn **Alexandr**, který dobyl **perskou** říši. Alexandrovým cílem bylo podmanit si také **Indii**. Dostal se až k řece Indus. Pak se ale musel vrátit do Babylonu, kde nečekaně **zemřel**. Po jeho smrti se Makedonie **rozpadla**. Toto období nazýváme helénistické, protože Alexandr v nových částech říše šířil **řeckou** kulturu a vzdělanost. V roce 146 př. n. l. se stalo Řecko součástí **římské** říše.

strana 35

2. 1. Héra, 2. Alexandrie, 3. Filip II., 4. Homér, 5. Marathonu, 6. Makedonie, 7. vláda lidu, 8. peloponéská; *tajenka*: Helénové.
3. 1. ne, 2. ne, 3. ano, 4. ne, 5. ne, 6. ano, 7. ne, 8. ano, 9. ano; *tajenka*: Bukefalos.
1. Většina malířských děl ze starověkého Řecka se **nedochovala**. Do dneška se dochovala zejména **keramika** a mo-

zaiky. Nejčastějším typem nádob byla **amfora** – váza se 2 uchy. Sochaři zhotovovali sochy z bronzu a **mramoru**. Zachycovali krásu lidského **těla**. Významné literární památky jsou dva eposy: **Ilias** a **Odyssea**. Za jejich autora je označován básník **Homér**. Ezopa proslavily jeho **bajky**. Herci měli na obličejích **masky**, hrát mohli pouze **muži**. Vznikaly dva druhy divadelních her: **komedie** a **tragédie**.

1. divadlo, 2. sochařství (výtvarné umění), 3. architektura, 4. keramika (výtvarné umění – malířství).

strana 36

1. Starověký Řím se nacházel na **Apeninském** poloostrově, kde bylo **teplé** podnebí s **nedostatkem** srážek. Základním zdrojem obživy bylo **zemědělství**, které se rozvíjelo na **severu** v **Pádské** nížině. V horských oblastech se zemědělci věnovali **pastevectví** a v přímořských oblastech se lidé živili **rybolovem**. Výnosy byly **velké** díky práci **otroků**. Z domácích surovin zpracovávali Římané zejména **kámen** a **hrncářskou hlínu**, dovážet museli **kovy**. Rozvíjel se nejen místní, ale i **dálkový** obchod.
2. 1. Apeninský, 2. pastevectví, 3. Tibera, 4. pluh, 5. Pádská, 6. otrok, 7. rybolov, 8. zemědělství, 9. réva vinná; *tajenka*: Etruskové.
3. 1. Alpy, Pádská nížina, 3. Apeniny, 4. Jaderské moře, 5. Tyrhénské moře, 6. Jónské moře, 7. Středozemní moře.

strana 37

1. Podle pověsti Řím založila dvojčata **Romulus** a **Remus**. Před vznikem Říma žilo na **Apeninském** poloostrově mnoho kmenů. Nejpočetnější byli **Latinové**, kteří měli své osady na **7** pahorcích u řeky **Tibery**. Spojením těchto osad vznikl postupně v **8.** století př. n. l. Řím. První vyspělý národ na Apeninském poloostrově byli **Etruskové**. Zakládali městské státy, kde vládli **králové**. Nejstarší období římských dějin proto nazýváme doba **královská**. Etruskové vládli Římu přibližně **100** let. Roku 510 př. n. l. byl sesazen a vyhnán poslední **etruský** král a Řím se stal **republikou**.
2. a)–6, b)–3, c)–5, d)–1, e)–7, f)–4, g)–2; *tajenka*: Palatin.
3. 1. Afrodita, 2. otrok, 3. Tibera, 4. Remus, 5. demokracie, 6. Etruskové, 7. kolonizace, 8. Roma, 9. Latinové, 10. Apeninský, 11. Romulus, 12. sedm; *tajenka*: Forum Romanum; náměstí v Římě.

strana 38

4. 1. ano, 2. ano, 3. ne, 4. ano, 5. ne, 6. ne; *tajenka*: vlčice.
5. Původní rodové zřízení se rozpadlo. Římští občané se poté dělili do 2 skupin na **patricije** a **plebeje**. Patricijové byli **urození** potomci původních **bohatých** římských rodů, kteří vlastnili **většinu** půdy. K povinnostem patricijů patřila služba ve **vojsku**, k jejich právům náleželo právo **volit** úředníky a právo zastávat funkci **úředníků**. **Plebejové** (tedy neurození) byli přistěhovalci nebo bezzemci. Zpočátku se nemohli stát **úředníky**. Měli právo **volit** a majetní museli sloužit ve **vojsku**. Neplnoprávními obyvateli byli **cizinci** a **ženy**. Nesvobodní obyvatelé byli **otroci**, kteří byli **majetkem** svého pána.
6. a) **Tibera** – řeka v Římě; b) **patricijové** – urození, plnoprávní, bohatí obyvatelé Říma; c) **Etruskové** – první vyspělý národ na Apeninském poloostrově, d) **plebejové** – neurození, neplnoprávní obyvatelé Říma.
7. 1. plebejové, 2. cizinci, ženy, 3. Romulus, 4. Etruskové, 5. Pádská, 6. Remus, 7. otroci, 8. patricijové, 9. Krétě, 10. doba královská; *tajenka*: Velká stoka; kanalizace; Etruskové.

strana 39

1. Po vyhnání posledního krále se Řím stal **republikou**; republika z latinského „věc **veřejná**“. Moc náležela voleným **úředníkům**. Na úředníky dohlížel **senát**. V čele republiky stáli dva **konzulové**. Zpočátku se mohli stát úředníky jen **patricijové**. To se nelíbilo **plebejům**, proto na protest několikrát odešli z Říma. Hrozili založením nového **města**. Toho se patricijové zalekli, znamenalo by to totiž oslabení **armády**. Proto patricijové ustoupili a umožnili jim volit si **tribuna** lidu – úředníka hájícího jejich zájmy. Tento úředník měl právo **veta** – „zákazu“ zákona nevýhodného pro plebeje. Aby nebyli plebejové znevýhodňováni u soudů, vymohli si sepsání zákonů **dvanácti desek**. Později dosáhli plebejové zrovnoprávnění s **patriciji** – mohli být voleni státními úředníky a jeden z **konzulů** byl plebej.
2. 1. ne, 2. ano, 3. ne, 4. ano, 5. ano, 6. ne, 7. ano, 8. ano; *tajenka*: diktátor.
3. a)–4, b)–7, c)–2, d)–6, e)–3, f)–5, g)–1; *tajenka*: vyryty do bronzu.
4. a) tunika, b) tóga, c) stola.

strana 40

5. **patricijové** – urození, bohatí, původní obyvatelé, vlastníci většiny půdy; **plebejové** – neurození, přistěhovalci, zpočátku nemohli být úředníky, tribun lidu, toužili po zrovnoprávnění, chtěli opustit Řím, právo **veta**; **oboji** – mohli volit úředníky, sloužili v armádě.
6. Koncem 4. století vpadli do Říma **Keltové** a vydrancovali ho. Když jim Římané zaplatili vysoké **výkupné**, od táhli. V roce 265 př. n. l. ovládli Římané celý **Apeninský** poloostrov. Došlo k **rozvoji** obchodu a řemesel, a proto se začalo používat nové platidlo – **mince**.

7. 1. veta, 2. patricijové, 3. Chammurapi, 4. konzulové, 5. Alpy, 6. republika, 7. tribun lidu, 8. senát, 9. plebejové, 10. Keltové; *tajenka*: vrch Kapitol.
8. a)–1, b)–5, c)–4, d)–2, e)–6, f)–3.

strana 41

9. Řím bojoval s **Kartágem** (město na severu Afriky) o ovládnutí Středomoří. Tento válečný konflikt se nazývá **punské války**. V první **punské** válce spolu bojovaly o ostrov **Sicílie**. Vyhráli **Římané**. V druhé punské válce se podařilo Kartagincům v čele s **Hannibalem** přejít přes **Alpy** a napadnout Řím **ze severu**. Kartaginci se dostali až k **Římu**, ale **nedobyli** ho. Obrat způsobilo vylovení Římanů v Africe. Kartaginci prohráli. Museli odevzdat mimoafrická území a zaplatit válečné **náhrady** (reparace). Ve třetí punské válce **Římané** srovnali Kartágo se zemí. Roku 168 př. n. l. po bitvě u Pydny se stala součástí Říma **Makedonie** a v roce 146 př. n. l. se stalo římskou provincií **Řecko**.
10. Např. kvůli snadnému provozování námořního obchodu, možnosti zakládat nové osady či provincie v oblastech vhodných např. pro zemědělství nebo bohatých na nerosty nebo potřebné suroviny.
11. plebejové, veta, Romulus, Alpy, Tibera, Apeniny, Kelt, Galové, Latinové, Kartaginci, konzul, Etruskové, Pád, vlčice, republika, patricijové, senát, tribun.
12. *vlevo*: Hispánie, *dále nahoře*: Alpy; *níže zleva*: Korsika, Sardinie, Tyrhénské moře, Kartágo, Sicílie.
13. 1. ano, 2. ano, 3. ne, 4. ano, 5. ne, 6. ne, 7. ne, 8. ne, 9. ne, 10. ano; *tajenka*: Hannibalem.

strana 42

14. 1. Pydny, 2. Řím a Kartágo, 3. slon, 4. konzulové, 5. Afrika, 6. Hannibal, 7. Sicílie, 8. Hispánie, 9. mince. *tajenka*: provincie; Korsika, Sardinie.
1. Římem ovládaná území, tzv. **provincie**, musely Římanům odvádět peníze a různé **zboží**. Zemědělci kvůli punským válkám nemohli obdělávat **pole**, v Římě byl proto nedostatek **obilí**, a tak se začalo dovážet z **provincií levné** obilí. Drobní zemědělci v Římě **chudli**, ale na velkostatkách nedostali práci, protože tam pracovali levní **otroci**. Ze zchudlých zemědělců se stávali **bezzemci**, stát tak přicházel o **vojáky**. Síla římské armády proto **slábla**.
2. 1. ano, 2. ne, 3. ano, 4. ne, 5. ne; *tajenka*: legie.
3. S válkami se počet otroků **zvětšil**, což spolu se **snížující** se silou římské armády představovalo problém. Otroci byli **majetkem** svého pána. Z řad otroků pocházeli i **gladiátoři**, kteří zápasili pro pobavení Římanů. Nejznámějším gladiátorem byl **Spartakus**, který vedl největší **povstání** otroků ve starověku. Otroci vítězili nad římskými legiemi téměř **dva roky**. Nakonec byli **poraženi**, protože **nebyli** jednotní.

strana 43

4. 1. Kartágo, 2. provincií, 3. obilí, 4. gladiátor, 5. nejednotnosti, 6. bezzemky, 7. Spartakus, 8. armádu; *tajenka*: Koloseum – k provozování gladiátorských her a rekonstrukcím vodních bitev.
5. Roku 60 př. n. l. uzavřeli tři muži – **Caesar**, Pompeius a Crassus – uskupení, zvané **triumvirát**. Caesar byl roku 59 př. n. l. zvolen **konzulem** a poté se nechal od senátu ustanovit správcem Galie. Po smrti Crassa se první triumvirát **rozpadl**. Pompeius se snažil získat **Řím**. Narazil na odpor **Caesara**, který ho porazil. Senát Caesarovi propůjčil úřad **diktátora** na **doživotí**. Caesar zavedl řadu **reforem**, aby podpořil **armádu** a rozvoj **řemesel**. Protože zastával více státních **funkcí**, porušil zvyklosti republiky. Zastánci republiky se obávali, že ji chce Caesar zrušit, proto ho roku 44 př. n. l. v **senátu** zavraždili. Po smrti Caesara propukla **občanská** válka, ve které byli poraženi Caesarovi **odpůrci**. Po vítězství Octaviana, Caesarova dědice, nad Markem Antoniem v bitvě u Aktia roku 31 př. n. l. římská republika zanikla. Octavianus se prohlásil roku 27 př. n. l. **císařem**.
6. a)–3, b)–1, c)–2, d)–5, e)–6, f)–4.
7. Od dělnické tělovýchovné jednoty se v roce 1921 odštěpila levicová (tzv. komunistická) větev nazvaná Federace dělnických tělovýchovných jednot (FDTJ). Funkcionář FDTJ Jiří František Chaloupecký se snažil nalézt pro „federální tělocvičné dny“, na kterých cvičili levicoví dělníci, vhodnější název, který by vyjadřoval revoluční myšlenku a byl dostatečně mezinárodní. Pro vystoupení FDTJ, které se konalo ve dnech 19. a 25.–27. června 1921 na pražských Maninách, vymyslel název Spartakiada. Nechal se přitom inspirovat jménem vůdce vzpoury římských otroků – Spartakem.
8. a) Spartakus, b) Julius Caesar.

strana 44

9. 1. konzulové, 2. kolonie, 3. senát, 4. Octavianus, 5. Kleopatra, 6. Alpy, 7. juliánský, 8. punské, 9. Antonius, 10. republika, 11. triumvirát, 12. tribun lidu, 13. žold, 14. Galie, 15. senátu, 16. Zamy; *tajenka*: Kostky jsou vrženy; Caesar.
10. (Česky: Přišel jsem, uviděl jsem, zvítězil jsem.) Tato slova použijeme např., když se nám podaří nad někým/něčím poměrně snadno „zvítězit“, když určitou záležitost dovedeme ke zdárnému konci.

1. Octavianus, Caesarův **adoptivní** syn, se stal prvním neomezeným vládcem říše – **císařem**. Nastalo období **rozvoje** zemědělství, **řemesla** a **obchodu**. Octavianus podporoval také **stavitelskou** činnost v Římě a **umění**.
2. 1. ano, 2. ne, 3. ano, 4. ne, 5. ano, 6. ano, 7. ne, 8. ne; *tajenka*: I ty, Brute.

strana 45

3. **Spartakus** – gladiátor, který se stal vůdcem největšího povstání otroků ve starověku; **triumvirát** – spolek tří mužů; **Octavianus** – první římský císař; **gladiátor** – otrok bojující v aréně; **Hannibal** – kartaginský vojevůdce.
4. Například v době míru a hospodářského rozkvětu země.
5. Po smrti Augusta již úředníci nebyli voleni lidovým **shromážděním**, ale byli jmenováni **císařem**. Řím **nevedl** tolik dobytých válek. Velkostatkáři tak **neměli** dostatek levné pracovní síly, proto půdu **pronajímali** drobným zemědělcům. Ti se snažili vypěstovat co nejvíc, protože přebytek si mohli **ponechat**. Jedním z nejkrutějších císařů byl **Nero**, za jeho vlády se v říši šířilo nové náboženství – **křesťanství**, jehož stoupence **pronásledoval**. Křesťané věří v jednoho **Boha**. Křesťanství je soustředěno kolem života a učení **Ježíše Krista**. Za svoje učení byl kolem roku 30 v Jeruzalémě **ukřižován**. Během flaviovské dynastie bylo postaveno **Koloseum**. Roku 79 došlo k výbuchu sopky **Vesuv**, který zničil města **Pompeje** a **Herculaneum**. Začalo se stavět obranné **opevnění** na **severu** říše na ochranu před **germánskými** kmeny.
6. 1. Koloseum, 2. Herculaneum, Pompeje, 3. gladiátor, 4. Augustus, 5. křesťanství, 6. Nero, 7. neomezeně, 8. republika, 9. hieroglyfy; *tajenka*: katakomby.

strana 46

7. Ve 2. století n. l. došlo k největšímu hospodářskému **rozkvětu** římské říše. Císař za svého života vybral **nej**schopnějšího **nástupce**, adoptoval ho a ten se po jeho smrti ujal vlády. Mluvíme o **adoptivních** císařích. Největší územní rozlohy dosáhla římská říše za vlády císaře **Traiana**. Císař Hadrianus nechal v provincii Británie vybudovat **opevnění** zvané **Hadrianův val**. Nejznámějším z adoptivních císařů je **Marcus Aurelius**. Za jeho vlády se začaly objevovat první příznaky **krize** římské říše.
8. 1. ano, 2. ano, 3. ano, 4. ne, 5. ano, 6. ano; *tajenka*: limes Romanus; opevnění na severu římské říše.
9. Po vládě Marka Aurelia začala doba **úpadku**. Příčinou byly útoky **germánských** kmenů, kvůli kterým rostly náklady na **armádu**, a tak se **zvyšovaly** daně. Prostí lidé neměli daně z čeho platit, a proto opouštěli **půdu**. Celou tuto dobu provázely boje o trůn a **občanské** války. Římskou říši také postihla epidemie **moru**. Císař Diocletianus povolil **barbarům** usazovat se na zpustlých pozemcích. Uvědomil si, že obrovskou římskou říši nemůže řídit **jeden** vládce, a proto si zvolil **spolucísaře**. Císař **Konstantin** povolil křesťanské náboženství. Nechal vybudovat město **Konstantinopol** (dnešní **Istanbul**).
10. 1. Traianus, 2. Spartakus, 3. Octavianus, 4. Diocletianus, 5. Hadrianus, 6. Marcus Aurelius, 7. republika, 8. Konstantin; *tajenka*: akvadukt; Jako most s vodovodem.

strana 47

11. a) Octavianus Augustus; b) Nero; c) Ježíš Kristus; d) Marcus Aurelius; e) Vesuv; f) Traianus.
1. Roku 395 se římská říše rozdělila na **2** části. Hlavním městem **západořímské** říše byl Řím a hlavním městem **východořímské** říše byla Konstantinopol. Počet obyvatel Evropy a Asie v této době stoupl, proto ve 4. a 5. století došlo k tzv. **stěhování** národů, které způsobili **Hunové** – vrhli do východní **Evropy** a vytlačili **germánské** kmeny na území **západořímské** říše. Vládci západořímské říše byli **slabí** panovníci. Roku 476 západořímská říše **zanikla**. Na jejím území vzniklo několik **germánských** království. Pádem západořímské říše končí období **starověku** a začíná **středověk**. Východořímská říše, pozdější zvaná **byzantská**, roku 476 **nezanikla**.
2. a) západořímská říše – Řím; b) východořímská říše – Konstantinopol.
3. Např.: V západořímské říši vládli slabí panovníci, často původem Germáni. V pohraničních oblastech se usazoval rostoucí počet Germánů. Lidem se žilo těžko, protože kvůli vysokým nákladům na udržování vojska (s čím dál větším podílem barbarů) nastal úpadek zemědělství, řemesel i obchodu a zvyšovaly se daně, které nebyli schopni platit. Probíhaly občanské války.

strana 48

1. Římští bohové jsou obdobou **řeckých** bohů. Podle římské mytologie byl vládcem bohů **Jupiter**, jeho manželkou **Juno** a bohyní moudrosti **Minerva**. Římané byli výborní stavitelé, jako první začali používat **beton**. Stavěli chrámy: **vítězné** oblouky, **amfiteátry** (např. Koloseum), veřejné **lázně** a **akvadukty** (kamenné mosty přivádějící **vodu**).
2. Zeus – Jupiter; Héra – Juno; Poseidon – Neptun; Athéna – Minerva; Afrodita – Venuše.
3. a) akvadukt, b) Koloseum, c) silnice (Via Apia), d) chrám (Pantheon v Římě).
4. I, V, X, L; C, D, M, MM.
5. Je odvozeno od slova Koloseum, *kolosální* znamená obrovský, velkolepý.

6. Po vzoru starých Římanů mají některé dnešní státy **senát** jako jednu komoru parlamentu. Současné zákoníky vycházejí z **římského** práva. Jazyk starověkých Římanů se nazývá **latina**. Vyvinuly se z ní **románské** jazyky. V současnosti je latina **mrtvý** jazyk. Od Římanů jsme přejali i písmo, tzv. **latinku**.

strana 49

1. a) moderní dějiny – 5, novověk – 4, pravěk – 1, starověk – 2, středověk – 3. b) starověk; c) pravěk.
2. a).
3. c), e).
4. a) C) pozdní doba kamenná; b) 1–B, 2–C, 3–A, 4–D; c) době bronzové předcházela pozdní doba kamenná, mladší době kamenné starší doba kamenná, pozdní doba kamenné předcházela mladší doba kamenná, době železné předcházela doba bronzová.
5. a) *Egypt* – Nil, hieroglyfy; *Indie* – Indus, Ganga, hláskové; *Mezopotámie* – Eufrat, Tigris, klínové; *Čína* – Chuang-che a Jang-c'-t'iang, (Žlutá řeka, Modrá řeka), znakové; b) zikkurat – M, střelný prach – Č, hinduismus – I, Ašóka – I; Sumerové – M, pyramidy – E, papír – Č, Ramesse II. – E; faraon – E, hedvábí – Č, mumifikace – E, Čchin – Č; sfinga – E, nula – I, knihtisk – Č, Chammurapi – M.
6. d).
7. b).
8. d).
9. b).
10. d).

strana 50

11. minojská, Achájové, peloponéská, Etruskové, punské, císařství.
12. b).
13. c).
14. d).
15. a)–3, b)–4, c)–2, d)–1.
16. a)–6, b)–2, c)–4, d)–5, e)–3, f)–1.
17. c).
18. a)–4, b)–5, c)–3, d)–1, e)–2.
19. d).